

Inhoud

Albanië

- ▶ Doorkruis het mysterieuze hoogland tussen Valbonë en Theth
- ▶ Dwaal over de eeuwenoude citadel van Krujë en de Kaap van Rodon
- ▶ Daal af in het brein van oud-dictator Hoxha in Tirana's Bunk'Art
- ▶ Volg het overwoekerde keienpad van de historische Via Egnatia
- ▶ Ervaar het werelderfgoed van Gjirokastër, Butrint en Voskopojë
- ▶ Laat je culinair verrassen bij Mrizi i Zanave, Huqi en Gjepali

- 7 Kaarten en plattegronden
- 9 Woord vooraf
- 1 11 Albanië: een verdieping**
- 12 Economie
- 15 Politiek en samenleving
- 17 Natuur
- 22 Bevolking
- 31 Eten en drinken
- 2 37 Geschiedenis**
- 38 De Illyriërs
- 38 De Romeinen en Byzantijnen
- 40 Onder Ottomaans bewind
- 43 De strijd om onafhankelijkheid
- 45 Ahmed Bey Zog en de Tweede Wereldoorlog
- 46 Onder de communisten
- 49 Hoopvolle jaren
- 3 53 Kunst en cultuur**
- 54 Literatuur
- 56 Film
- 57 Beeldende kunst
- 59 Architectuur
- 60 Muziek
- 4 63 Tirana**
- 65 Aan het Skanderbegplein
- 73 Verder weg van het plein
- 79 Tips en adressen
- 5 85 Rondom Tirana**
- 86 Krujë
- 91 Dajt
- 92 Bunk'Art 1
- 93 Tussen Tirana en Elbasan
- 96 Elbasan
- 98 Durrës
- 104 De Kaap van Rodon
- 106 Tips en adressen
- 6 111 Het noorden**
- 112 Tussen Tirana en Shkodër
- 116 Shkodër
- 124 Rondom Shkodër
- 125 Naar de noordelijkste punt
- 128 Theth
- 133 Van Shkodër naar het oosten
- 137 Valbonë
- 138 Tussen Valbonë en Kukës
- 139 Kukës
- 144 Tussen Kukës en Peshkopi
- 144 Peshkopi
- 148 Van Peshkopi naar Burrel en verder
- 152 Historisch Mirditë
- 155 Tips en adressen

Woord vooraf

Albanië zit in de lift als vakantie-land, en niet zonder reden. Het is het grondgebied van een van de oudste culturen van Europa. Met een afwisselende en op veel plaatsen heerlijke kustlijn, bergen van een magnifieke schoonheid en een bevolking waarvan de gulheid je hart zal doen smelten.

Het is ook een land van tegenstellingen. Kapitale nieuwe hoogbouw in een landschap van tochtige oude huizen met kapotte liften. Hippe dertigers op elektrische steps en ouderen in tot de draad versleten kleding. Absurde rijkdom en stuitende armoede: de uitersten zijn nooit ver van elkaar verwijderd.

Het is typisch voor een land in ontwikkeling, want dat is Albanië. Een lange geschiedenis van belegering en repressie heeft er diepe sporen nagelaten. Van het paranoïde regime van Enver Hoxha dat nu bijna 30 jaar ten einde is, zijn deze sporen op veel plaatsen zelfs nog verbijsterend zichtbaar. In bunkers, tot ruïne vervallen fabrieken, sinds lang verlaten hotels. En in het hart van de oudere bevolking.

Verwacht niet dat alles leuk en makkelijk is als je naar Albanië gaat. Maar reken erop dat het interessant zal zijn, zeker als je je voor de mensen en de geschiedenis openstelt. Er is veel ongebaand en ongezien in dit Balkanland met zijn rauwe randjes, veel te ontdekken. Dat is de attractie. Voor historici, cultuurliefhebbers en archeologen. Maar ook voor wandelaars, fietsers, watersporters en andere avonturiers. Het avontuur zal je vinden, en je zult met open armen ontvangen worden.

Yvonne van Osch

Albanië: een verdieping

Maletë me gurë,
fusha me bar shumë,
aratë me grurë,
më tutje një lumë.

Zo begint het beroemde gedicht 'Fshati Im' (Mijn dorp) van Andon Zako Çajupi (1866-1930), een van de dichters uit de Albanese Renaissance. Een ode aan de bergen en de rotsen, de weelderige bloemenweiden, het water van de rivier die zich ongetemd door de laagvlakte kronkelt, velden vol koren en mais, koel water uit de bron en de vrouwen...

Het gedicht markeert de periode waarin een hernieuwd nationaal Albanees bewustzijn opbloeide, onder andere in de kunst. Toch is de nationale trots al zo oud als Albanië zelf, hoe hartgrondig de Albanezen het lot van hun land ook mogen vervloeken. Kom niet aan Albanië, want dan kom je aan hen.

< Een groepje oudere dames in Durrës.

ECONOMIE

Albanië behoort met Oekraïne, Moldavië en Kosovo tot de armste landen van ons continent. De economie groeit wel en de verwachting is dat dit mede door het toerisme de komende jaren sneller zal gaan, toch hoeft je geen econoom te zijn om te zien dat de tegenstellingen groot zijn en het leven voor de meeste gewone Albanezen verre van makkelijk is. Ligt een gemiddeld maandloon inmiddels rond de 400 euro, de meesten zullen het in praktijk met veel minder moeten doen. Een algemeen ouderdomspensioen bedraagt bijvoorbeeld niet meer dan 100 euro per maand. Voorzieningen zijn er nauwelijks.

Tussen deze weinig florissante cijfers houdt zich nog een andere verbijsterende werkelijkheid schuil. Aangenomen wordt dat de omvang van de informele of grijze economie – dat wat niet op de belastingpapieren komt of bij het bruto binnenlands product wordt opgeteld, zwart geld, crimineel geld, steekpenningen, smeergeld, geheime giften – een stuk groter is dan die van de formele economie. Cliëntelisme en corruptie zitten tot in de haarvaten van de cultuur.

Toch is er reden om optimistisch te blijven. Op veel plaatsen zie je naast de protserige geurvlagen van rijke projectontwikkelaars ook tekenen van oprechte en duurzame ondernemingslust. Mensen die traditie en commercie bijvoorbeeld combineren in mooie hostels, in restaurants, nieuwe producten en diensten. Vaak zijn dit mensen die in het buitenland ervaring en ideeën hebben opgedaan en hebben gespaard om goed voorbereid naar het vaderland terug te keren. Zij zijn de toekomst van Albanië.

Waterkracht

Albanië is rijk aan natuurlijke bronnen zoals olie, koper-, ijzer- en nikkelerts, bauxiet, bruinkool, kalk en zout. De belangrijkste industrieën zijn die van chemie, mijnbouw, textiel en kleding. Veel dure kleding van beroemde Italiaanse modehuizen zoals Max Mara en Roberto Cavalli zijn in feite goedkoop in Albanië gemaakt, volgens een methode van uitbesteding die *cut make trim* (CMT) genoemd wordt.

Succesvol maar niet onomstreden is het gebruik in Albanië van waterkracht. Grote installaties hiervoor werden vanaf eind jaren 60 gebouwd, destijds met hulp van de Chinezen, in de Drin bij Fierzë, Vau i Dejës en Kukës, waar enorme stuwmeren zijn ontstaan. Tegenwoordig is er nauwelijks meer een rivier of zijarm waar geen dammen te vinden zijn. Alleen de Vjosë, naar verluidt de laatste wilde rivier van Europa, is dankzij protesten van milieu-activisten en bewoners tot nu gespaard gebleven. Normaal kan waterkracht heel Albanië van stroom voorzien; in 2022 zorgde een grotere vraag gecombineerd met aanhoudende droogte er echter voor dat energie tegen hoge kosten moest worden geïmporteerd.

Muzikant bij de ruïnes van het kasteel van Krujë.

Visserij

Met 362 km kustlijn en al zijn grote meren en lagunes zou je verwachten dat Albanië tot de grootste Europese visexporteurs behoort, maar dat valt tegen. De exportwaarde van de visserij bedraagt nog geen 5% van die van Nederland, dat een kustlengte van 523 km heeft. Na de ontwikkeling van de kustvisserij onder de communisten is weinig meer in gereguleerde vis-industrie geïnvesteerd. Daarentegen is wel sprake van grootschalige en

Uitzicht vanuit Theth op de Jezerçë (2694 m) in het uiterste noorden van Albanië. Alle sneeuw is hier in de zomer verdwenen.

BEVOLKING

De bevolkingssamenstelling van Albanië is door de geïsoleerde ligging altijd vrij homogeen gebleven. Verreweg het grootste deel, 85 tot 95%, is etnisch Albanees, wat betekent dat ook hun verste voorvaders het gebied bewoonden. De grootste minderheidsgroep is die van de Grieken, rond 0,9%, daarna komen de Vlachen en de Roma (zie kader p. 24) beide rond 0,3%. Andere etnische groepen zijn die van de Slaven (Macedoniërs, Montenegrijnen, Serviërs en Bulgaren), Turken en Armeniërs. Verder zijn er de Ashkali en de Jevgs of Balkan-Egyptenaren. De laatsten claimen afstammelingen te zijn van huursoldaten uit het leger van Alexander de Grote. Hoewel zij vanwege hun getinte huid door buitenstaanders vaak voor Roma worden gehouden, zien zij er anders uit en zijn ze meer geïntegreerd in de Albanese maatschappij. Ze worden ook wel gealbaniseerde Roma genoemd. Inmiddels is het punt bereikt waarop meer Albanese buiten dan binnen Albanië wonen. Het merendeel verblijft in Kosovo, waarvan de bevolking voor meer dan 90% Albanees is. Verder vinden we Albanese in Noord-Macedonië, Montenegro, Italië, Griekenland en – deels heen en weer reizend op toeristenpapieren voor 90 dagen – in populaire arbeidsmigratielanden als Engeland, Nederland, Duitsland, Zwitserland, de Verenigde Staten en Canada.

BERGTHEE

Zeer geliefd bij veel bewoners in het hele Middellandse Zeegebied is bergthee, *çaj mali* in het Albanees. Het kruid, ook wel *Sideritis*, herdersthee of ijzerkruid genoemd, is rijk aan antioxidanten en werd al bij de oude Grieken gebruikt voor het ontsmetten van steekwonden opgelopen bij zwaardgevechten. In Albanië is de thee in de loop der eeuwen aangewend als wondermiddel voor zo'n beetje alle kwalen tussen winderigheid en griep. Onlangs kwam een mogelijk gunstige werking van ijzerkruid aan het licht bij het voorkomen en behandelen van alzheimer. Het groeit op een hoogte vanaf ongeveer 1000 m tussen de rotsen en heeft fluwelige, grijze blaadjes en gele bloemen. Na twee dagen drogen kun je er thee van trekken.

Met ongeveer 550.000 inwoners is Tirana de grootste stad van Albanië, gevolgd door Durrës, Elbasan, Shkodër en Vlorë. De gemiddelde levensverwachting in Albanië is nu 79 jaar, tegenover 81 in Nederland en België.

Taal

De rivier de Shkumbin die van oost naar west door Albanië loopt, scheidt het land grofweg in twee helften. Aan de noordkant en onder de Albanese Kosovaren overheerst het dialect van de vooral katholieke **Ghegen**, aan de zuidkant dat van de meer islamitische en orthodoxe **Tosken**. De tegenstellingen zijn niet heel schril, maar toch hebben de Ghegen zich altijd wat achtergesteld gevoeld sinds in 1972 de officiële taal, *gjuha letrare*, werd vastgesteld. Hoewel een poging was gedaan beide dialecten te verenigen, is deze officiële taal voornamelijk op het Toskisch gebaseerd.

Tirana

Getimmer, getoeter, gebreek. Hoeden, pakken, bloemetjesjurken, hoge hakken. Instortende huizen waar elektriciteitsdraad als ongekamd haar naar beneden hangt, met iets verderop de skyline van de toekomst... Op weinig plaatsen zul je zoveel contrast, beweging en tijdelijkheid tegelijk zien als in Tirana. De hoofdstad is in transitie en je zult het weten ook. De mars van gravers en kranen gaat dag en nacht door. Het is de nieuwe tijd die het ingeeft, maar ook een op vooruitgang gerichte politiek, waarvoor premier Rama met de verfkwast het startschot gaf in zijn tijd als burgemeester. Veel kleur van het onstane patchwork van tinten en motieven is verdwenen, maar de geest is gebleven. Een sfeer van opbouw en gentrificatie.

< Beschilderd rolluik in de wijk Blloku.

Het Bektashi World Center in de heuvels aan de oostkant van Tirana.

Ali Demi gaat en vraagt mensen in de bus en op straat je op weg te helpen. Je bereikt het complex via kleine straatjes naar boven.

Het is een verrassing na de toegangspoort aan de rand van het wat armoe-dige wijkje de immense met pilaren omzoomde koepel van het centrum te zien liggen. Dit is de plek waar bektashi-geestelijken samenkomen om te mediteren. De toegangspoort is elke dag open tot zeven uur, maar het is onduidelijk wanneer je de koepel en het museum dat in de kelder gehuisvest is, kunt bezoeken. Vrij toegankelijk zijn drie kleine tekkes, waar houten tombes staan van gestorven baba's, de spirituele leiders. De tekkes zijn ontworpen met twee halve koepels op ongelijke hoogte, waardoor het licht dat naar binnen komt de vorm heeft van een oog. De muren zijn versierd met motieven en teksten in zeer heldere, mooie kleuren. In een ouder deel van het complex bevinden zich de gebouwen waar de derwisjen verblijven.

Het zuiden

Ga je vanaf het Skanderbegplein naar het zuiden over de Lana langs de centrale Bulevardi Dëshmorët e Kombit, dan is het eerste waar je oog aan kleeft een **Piramide** van steen en glas. Een wat? Ja, een piramide, midden in Tirana. Met Egypte heeft het in 1988 in gebruik genomen bouwwerk weinig te maken. Het werd ontworpen door de dochter en schoonzoon van Enver Hoxha als museum voor diens nalatenschap. Die status heeft het echter nooit gekregen. Na 1991 werd het gebouw herbestemd tot conferentie- en expositieruimte. Tijdens de Kosovo-crisis in 1999 deed het dienst als basis voor de NAVO en enkele hulporganisaties. En sindsdien, terwijl het monument

DE BESTE KOFFIE IN TIRANA

Door het bloed van elke rechtgeaarde Albanees stroomt sterke zwarte koffie. Alice Taylor, journalist voor exit.al, die schrijft over haar leven in Albanië op balkanista.com, zet haar favoriete coffeeshops in Tirana op een rij. Van noord naar zuid zijn dat:

Interieur van Lounge 18 Grade.

Interieur van Nouvelle Vague.

Boven de Lana

- > Le Bon, in het noordwesten bij Sheshi Zogu i Zi, walhalla voor liefhebbers van gebak en chocolade, Rruga Dritan Hoxha.
- > Noor, vlak bij het plein, aan de oostkant, oase van rust met diverse zitplekken binnen en buiten, Rruga Abdi Toptani.
- > Thurje 17, iets verder naar het oosten, voor de beste fruitsmoothies en heerlijk ijs, Rruga Myrtezim Këlliçi 3/1.
- > Bufe, ten westen van het Rinia Park, jazzy, mooi, groen buitengedeelte, binnen rustig en gezellig, Rruga Reshit Çollaku.

In Blloku

- > Lounge 18 Grade, in de kleine straatjes, met plantrijke tuin, koel terras en mooi gedecoreerd interieur, Rruga Njazi Demi.
- > Tirana Times, koffie op het dakterras van de grote boekhandel, Rruga Andon Zako Çajupi.
- > Nouvelle Vague, helder, kleurrijk en eigenzinnig, Rruga Pjetër Bogdani.
- > Radio Bar, ook bekend als club, lekker terras vol curiosa, beetje gek, Rruga Ismail Qemali P. 29 Ap. 1.

Het centrale plein van Durrës met de Grote Moskee.

Het interieur is sober, met veel wit stucwerk, spitse bogen en eenvoudig houtsnijwerk onder andere toegepast voor de *mimber* of *m'mbar*, het spreekgestoelte van de imam. Langs de helft van de grote benedenruimte voor de mannen loopt op de hogere verdieping een halfronde galerij voor de vrouwen. Je moet je schoenen uitdoen en vrouwen worden geacht hun haar onder een hoofddoek te verstoppert. Aanwezige gelovigen zullen hun welkom en goede intenties mogelijk uitspreken met het woord *bismillah* en zullen je graag vertrouwd maken met de gebruiken in de moskee en de geest van het bidden. Ga zolang er geen dienst is dus gerust naar binnen.

Iets zuidelijker, in de Rruga Xhamia, staat de veel oudere **Fatih-moskee**. Deze werd in 1502 gebouwd ter ere van de Ottomaanse sultan Mehmet II, bijgenaamd Fatih, de veroveraar. De moskee is een nationaal monument sinds 1973.

Nog iets verder naar het zuiden, in de Rruga Kolonel Tomson, kun je een bezoek brengen aan het **huis van Alexander Moisi**. De in 1879 in Triëst geboren Albanees-Oostenrijkse acteur verwierf in heel Europa bekendheid met films als *Piqué Dame* (1918), *Der junge Goethe* (1919) en *Die Königsloge* (1929). Hij was de lieveling van het publiek vanwege zijn gevoelige en expressieve spel. Op de bovenverdieping van het huis waar de acteur woonde is een museum ingericht waar de held van de vooroorlogse Albanese cinema wordt geëerd met documenten, foto's en enkele mooie beelden. Er is daarnaast een expositie van lokaal ambachtswerk en authentieke traditionele kostuums van de streek.

Op de Rruga Taulantia, de weg die de kustlijn volgt, vind je in een modern en prestigieus gebouw het **Archeologisch Museum**, helaas gesloten voor onderhoud, naar verwachting tot in 2023. Het museum toont een ruim overzicht van in de streek gevonden voorwerpen. Denk aan speerpunten, sieraden en bijlen uit de steen-, brons- en ijzertijd, kannen en vazen uit de archaische periode en fragmenten van grafmonumenten uit de klassieke tijd. Opvallend zijn de vele kleiafdrukken van beeldjes gewijd aan Artemis, godin van de jacht en de kuisheid, die berucht was om haar wraakzucht. Al in de 4de eeuw v.Chr. sloegen de inwoners van het gebied hun eigen munten. De handel moet bijzonder levendig zijn geweest, want sommige munten schijnen in het huidige Roemenië teruggevonden te zijn. Ook de vele gevonden amfora's getuigen van druk handelsverkeer, en ook van schipbreuk en piraterij. De meeste wijn- en oliekannen zijn flink met schelpresten aangekoekt door de talloze jaren in zee.

Een klein stuk oostelijk vanaf het museum gaat een pad omhoog naar de vroegere **villa van koning Zog**. Het in 1927 in Italiaanse stijl gebouwde huis is eigendom van zijn nazaten, maar lijkt niet te worden gebruikt en is evenmin voor het publiek toegankelijk.

Langs de promenade van de Rruga Gurrila kun je nog een heel stuk doorlopen langs de kust, die hier stiller en schoner is dan ten zuiden van het centrum. Je vindt ook hier een hoop restaurants, cafés en bars. Iets verder landinwaarts ligt de SH51, ofwel de Rruga Aleksander Goga, die doorloopt tot de Kaap van Pallës, met de relatief rustige stranden van Ohana en Portez.

Naar het zuiden: Golem en Kavajë

Van Durrës tot voorbij Golem, zo'n vijftien km zuidelijker, zie je op de kaart het gouden lintje dat garant staat voor cocktails, parasols en zorgeloos strandgenot. Maar het kustgebied onder de oude havenstad is ook historisch interessant. In een plaats aangeduid als Kembi i Kavajës die vroeger Petra heette, werd in 48 v.Chr. de beroemde slag tussen de Romeinse rivalen Caesar en Pompeius uitgevochten. Het gebied bloeide dankzij de gunstige ligging en het milde klimaat, wat je terugziet in Kavajë.

Opmerkelijk is de grote rol die bewoners van Kavajë tijdens de Tweede Wereldoorlog op zich namen om Joden te beschermen die waren gevlucht uit Duitsland, Oostenrijk en de omliggende landen. Een derde van hen vond in Kavajë een plek bij lokale families. Van deze families zijn een aantal genoemd in het register van Yad Vashem (zie ook p. 231).

Zoals veel andere steden kende ook Kavajë in de communistische jaren 60 en 70 een enorme industriële groei, met fabrieken voor onder andere metaalverwerking, glas en ingemaakte groenten. De groei had wel een prijs. In Kavajë leidden de mensonterende omstandigheden van arbeiders in

Laç

Onderweg naar het noorden over de snelweg of over de oude SH39 die er al kronkelend naast loopt, is Laç een van de eerste plaatsjes die je tegenkomt na Krujë en Prezë, die in hoofdstuk 5 beschreven zijn. Op de top van een heuvel aan de oostkant van deze kleine stad bevindt zich een van de meest bezochte kerken van Albanië, de **Sint-Antoniuserkerk** (Kisha e Shna Ndout Laç). De kerk die samen met een klooster in 1557 door de franciscanen werd gebouwd (zie kader p. 113), werd in 1967 door de communisten vernietigd maar na hun tijd hersteld. Mensen zagen het beklimmen van het lange pad naar boven als een offer waarmee zij de goedheid van de heilige Antonius aan konden roepen. Zij geloofden zo sterk in zijn wonderen, dat Laç geleidelijk is uitgroeid tot het Lourdes van Albanië.

Bij de kerk vind je onder andere verblijfsgebouwen, een auditorium, een restaurant en een parkeerplaats, waarvan de gigantische omvang wel iets over de potentiële toeloop zegt. Bijzonder is vooral de kleine grot, waar volgens de legende de heilige martelaar Blasius zou hebben gewoond. Aanbidders schuiven voetje voor voetje de benauwde, donkere ruimte in en steken hun hoofd in een geheimzinnige komvormige holte om wat restenergie van de kluisenaar op te vangen. In en om de grot zijn de rotsen donker en glimmend van alle aanrakingen en pogingen van mensen om stukjes steen af te breken. De tocht te voet omhoog duurt ongeveer 1 uur vanaf de hoofdstraat. Ga door het marktstraatje, steek over en loop met een kleine zigzag verder door, dan vind je een bord. Onderweg kun je kaarsjes, drankjes en souvenirs kopen.

De natte kust

Ga je uit Laç vandaan naar het westen, dan kun je over de SH35 een heel stuk de zee inrijden. De weg ligt over een dijk tussen het moeras en de **Lagune van Patok**, waar vissers van getijdenstroming gebruikmaken. Aan weerszijden van de dijk vond je van oudsher kleine houten restaurants op palen, maar deze maken sinds de coronapandemie langzaam plaats voor meer op toerisme ingestelde eetlocaties. Helaas. Een bijzonder restaurant is Ishulli, gelegen op een eiland dat alleen met een bootje bereikbaar is, vanuit het kleine haventje langs de SH35.

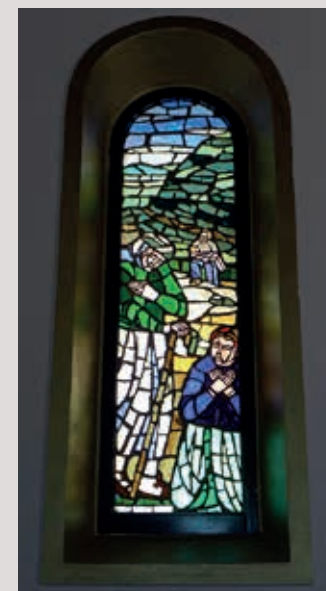
Voor nestelende en foeragerende vogels zijn de verlaten moerassen ideaal. Vogelaars kunnen hun hart ophalen met bijna 200 soorten vogels aan dit deel van de kust, waar de Lagune van Cekë en de **moerassen van Vain en Kunë** zich samen met het Meer van Kënallë uitstrekken tot aan de havenstad Shëngjin. Een deel hiervan, waaronder het brede strand van Talë, is tot beschermd gebied verklaard. Onder andere Albanian Trip (albaniantrip.com) organiseert tochten voor vogelaars.

DE FRANCISCANEN

De franciscanen vormen een wereldwijde rooms-katholieke broederschap. De orde is gesticht door Franciscus van Assisi (1182-1226), die ervoor koos zijn leven in dienst te stellen van God en de armen (ook wel 'minderen' genoemd; in Nederland is de officiële naam de Orde van de Minderbroeders). De franciscanen kwamen tussen de 13de en de 17de eeuw vanuit Italië naar Albanië en stichtten daar met name in de arme berggebieden hun kerken, kloosters en seminaries om het volk spiritueel bij te staan, te beschermen en te verheffen.

Onder de priesters en monniken waren er relatief veel uit de groep van de Arbëri, de Albanezen die rond 1500 voor de Ottomaanse overheersing naar Italië gevlucht zijn. Vooral in het noorden zijn nog enkele actieve franciscaner kloosters, zoals in Shkodër en in Laç. De kloosterlingen wonen met elkaar en zijn vaak onder de mensen. Om monnik te worden, leggen zij onder andere de gelofte af van reinheid, gehoorzaamheid en armoede.

Andere katholieke ordes die Albanië heeft gekend zijn die van de benedictijnen, de dominicanen en de blasianen.

Raam met beeltenis van armen en zwakken in de hoog gelegen kerk van het franciscaner klooster in Laç.

Lezhë

Vanuit Laç kun je ofwel verder naar het noorden ofwel naar het noordoosten, langs Rubik en Rrëshen, die aan het eind van dit hoofdstuk worden beschreven, richting Kukës. Naar het noorden ga je langs een oude fosfaatfabriek, door glooiend landschap met lapjes bouwgrond, kleine plantages, granaatappelbomen en reuzenriet, tot Lezhë, zo'n 20 km verder, een historische stad waarvan de geschiedenis teruggaat tot zeker de 8ste eeuw v.Chr. Rond 385 voor onze jaartelling werd hier een Griekse kolonie gesticht door Dionysios I van Syracuse, die een handelsroute wilde vestigen langs de Adriatische kust. Langs de heuvel ten oosten van Lezhë, dat toen Lissos heette, zijn een groot aantal goedbewaarde resten te zien van versterkingen aangelegd door de Illyriërs. Boven op de heuvel ligt het **Kasteel van Lezhë**, waar vele opeenvolgende heersers hun visitekaartje hebben

Het zuidoosten

Fluturoj dhe shtërg' i fundit, madhështor, me shpirt të gjorë
Dyke shkuar që me-natë sipër malesh me dëborë...
Iku rënd'e i përmallshmë, dhe me sqep të ti të fortë
Zotëriut q'i la folezën i trokiti mun në portë...

Dit is de eerste strofe van het gedicht Mbarim Vjeshte (Het einde van de herfst) van Lasgush Poradeci. Het verhaalt, in het dialect van de streek, over het wegvliegen van de ooievaar, de laatste van het jaar, majesteitelijk, langs de besneeuwde toppen van de bergen, bij het kriecken van de ochtend. Over hoe alles verdort en inslaapt in het barre land, tot... Al snap je de woorden niet, je voelt de sfeer van afscheid in dit gedicht, van weemoed, tederheid, verzoening, en boven alles van een groot ontzag voor de natuur. Precies de sfeer die je zou kunnen herkennen als je door dit deel van Albanië reist. Korçë is de enige grote stad, verder domineert kleinstedse kalmte en het geheimzinnig vibreren van verre tijden.

< De orthodoxe kathedraal van Korçë.

Watertaxi bij Tushemisht op het spiegelgladde Meer van Ohrid.

en de reeks van vijf of zes herenkapsalons in pijpenlaatjes naast elkaar aan de Rruga Kajo Karafili. In 2021 heeft het stadsbestuur geïnvesteerd in de podiumkunst, met het grote Odeonplein tussen hotel Enkelana en het water. Het gebied ten oosten daarvan is het vrolijkste deel van de stad. In sportcafé Visit Pogradec kun je sup-boards, kayaks en mogelijk fietsen huren. Ook in het westelijk deel van de stad, aan of bij de Rruga Kajo Karafili, zit een fietsverhuurder.

Naar Noord-Macedonië

Vanuit Pogradec is het nog geen half uur fietsen naar de grens met Noord-Macedonië (paspoort mee!). Net voor die grens ligt **Tushemisht**, een wat rommelig ogend plaatsje waar je een aantal goede visrestaurants vindt, sommige, zoals Xhili, met eigen forellenvijver. Als je de beroemde koran of belushkë uit het meer wilt eten, de ohridforel, is het handig dit 's morgens te laten weten. Bij Tushemisht ligt het park **Drilon**, waar ondergrondse bronnen opwellen en je bootjes kunt huren. Restaurant Vila Art, in dit park, was het vroegere zomerhuis van de familie Hoxha. Tushemisht werd ook gebruikt als locatie voor de film *Zonja nga Qyteti* (De dame uit de stad, 1976), een comedy van Kinostudio, de propagandafabriek van de communisten. De film vertelt het verhaal van een niet al te elegante vrouw met stadse manieren en praatjes, die zich na enig verzet overgeeft aan de charmes van het pure leven

Het orthodoxe klooster van Sveti Naum, net over de grens met Noord-Macedonië aan het Meer van Ohrid.

op het land. De film is integraal op YouTube te zien en je staat er versteld van hoe vrolijk en opgeruimd alles oogt, ook al waren de donkerste jaren van het regime in aantocht.

Vorbij Tushemisht, enkele kilometers over de grens met Noord-Macedonië, kom je via een flinke parkeerplaats binnen de muren van het grote orthodoxe **klooster van Sveti Naum**. De heilig verklaarde naamgever, die in de 9de eeuw geboren werd, leefde bij het Meer van Ohrid, dat toen behoorde tot het Bulgaarse Rijk. Hij werkte aan het vertalen van de Bijbel in het oud-Slavisch en had met de ontwikkeling van het cyrillische schrift en het literatuuronderwijs een grote rol in het versterken van de Bulgaarse identiteit. In 905 stichtte hij het klooster, waar hij nu begraven ligt in het prachtige kerkje dat het hart van het complex vormt en dat van onder tot boven met donker geworden fresco's is bedekt. Volgens de legende kun je zijn hartslag nog horen als je een oor op het graf legt. Rond het klooster is een mooie tuin, geliefd voor bruidsfoto's ook vanwege de vele pauwen, die overigens niet bekendstaan om hun zonnige humeurkje.

Het complex wordt druk bezocht door (Nederlandse) toeristen die met de boot op dagtocht zijn uit Ohrid. Je kunt bij het klooster ook een bootje huren om rond te roeien in de bronnen. Het opwellende water staat in contact met het nabijgelegen Prespameer, dat een deel van de watertoevoer aan het Meer van Ohrid verzorgt.

Berat wordt ook wel de stad van duizend ramen genoemd.

Er zijn drie bruggen die de oevers van de Osum bij Berat verbinden. In het verlengde van de middelste, de Gorica-brug, die vroeger van hout was, gaat een leuk wandelpad de Mali Partizan op.

De derde wijk van Berat is het **nieuwere deel**, dat naar het zuidoosten langs de oever van de rivier gebouwd is. Dit deel is een typische, stadse mix van winkeltjes, bedrijven, huizen en voorzieningen waar zich een al even typische, niet-aflatende stroom verkeer doorheen perst. Autovrij is gelukkig de brede promenade aan de groenstrook langs de Osum, de Bulevardi Republika, die met een aaneenschakeling van cafés en bars naar het centrale plein Sheshi Teodor Muzaka voert, dat in 2021 net als het bekende Tomorr Hotel aan het plein op de schop ging.

Kijk je hiervandaan naar het oosten, dan zou je weleens verbaasd kunnen zijn. Zie je daar nou een replica van het Amerikaanse Capitool? Daar lijkt het inderdaad op. Het paleisachtige bouwwerk is een prestigeproject van zakenman Astrit Veliaj, die er een positie in het parlement mee hoopte te verdienen. Het gebouw gaf vanaf 2009 enkele jaren onderdak aan een private universiteit. Sinds 2020 herbergt het vijfsterrenhotel Colombo. Neem er eens een koffie als je tijd hebt. Het onmetelijke restaurant ademt een onmiskenbaar oud-communistische sfeer. Komt het door de obers, de hoogte van het plafond, een wat vreugdeloze kaalte?

De Tomorrberg

Ver van het stadse gewoel rijst een stuk ten zuidoosten van Berat de mythische berg Tomorr uit de heuvels op. Vaak hullen de toppen zich in een dek van wolken, nevel of zelfs sneeuw, soms steken ze strak, helder en scherp af tegen de lucht. Op onbewolkte dagen kun je in het noordelijk deel de Çuka e Partizanit zien, op een hoogte van 2416 m. Door de eeuwen heen heeft de compacte Tomorr vele schrijvers en dichters geïnspireerd. In de Albanese volks-traditie is de berg verbonden aan baba Tomor, een legendarische reus die de aardse schoonheid tot zijn bruid maakte. De diepe voren langs de hellingen zouden de houwen van de zeis zijn waarmee Tomor zijn rivaal Shpirag te lijf moest gaan om Berat te verdedigen.

Ook vandaag de dag heeft de Tomorr nog steeds een mythische status. Tussen 20 en 25 augustus worden jaarlijks pelgrimages gehouden, waarbij vele tienduizenden gelovigen, vooral bektashi, de berg beklimmen om de heilige Abbas Ali te eren, die hier stierf in de 7de eeuw. De pelgrims zetten hun tent op de hellingen op, slachten schapen en bidden tot de heilige wiens mausoleum zich enkele honderden meters boven de tekke van Kulmak bevindt op de zuidelijke helling van de Tomorr. De tombe is gebouwd in 1620, de tekke in 1916.

Je hebt een offroad-auto nodig om bij het begin van de pelgrimsroute te komen. Deze kun je regelen in Berat of in Çorovodë een stuk zuidelijker langs de SH72. Het zal overigens verleidelijk zijn de **SH72** te nemen om de aansluiting te maken met de SH75 naar Përmet, maar wees gewaarschuwd: de weg is op het stuk ten zuiden van Çorovodë zelfs voor een stevige 4x4 eigenlijk niet te doen. Dit geldt ook voor de **SH74**, hoe sensationeel ook. Het is beter om via Fier te gaan.

Andere tochten uit Berat

De tocht naar de tekke is zwaar en volgens sommigen niet overal even mooi. Maar je hoeft daar niet per se naartoe voor een memorabele wandelervaring. Vanuit Berat worden ook tochten te voet of met een **muilezel** aangeboden

Uitzicht vanaf de voetbrug naar het oosten, waar je in de verte een replica van het Capitool ziet liggen.

BELANGRIJKE ADRESSEN EN TELEFOONNUMMERS

Ambassades en consulaten in Albanië

- Nederlandse ambassade, Rruga Asim Zeneli 10, Tirana, tel. +355 42 240 828 of +31 247 247 247. Bezoek alleen op afspraak (nederlandwereldwijd.nl).
- Consulaat van België, in Tirana aan de Rruga Skenderbej, apt 8 in Blue Building, tel. +355 42 400 612, e-mail burobeltirana@hotmail.com of in Durrës in Kompleks Edicom, Pallati 1, 8ste etage, Rruga Taulantia, tel. +355 52 607 60 (consubelalb@hotmail.com).

Ambassades en consulaten in Nederland en België

- Albanese ambassade, Hoge Nieuwstraat 22, 2514 EL Den Haag, tel. +31 70 427 2101, e-mail embassy.hague@mfa.gov.al (punetejashtme.gov.al).
- Albanese ambassade, Louizalaan 179, 1050 Brussel, tel. + 32 2 640 14 22, e-mail embassy.brussels@mfa.gov.al (ambasadat.gov.al/belgium/en).

REISDOCUMENTEN

Om Albanië binnen te komen moet je een paspoort of identiteitskaart hebben met een geldigheid van nog drie maanden. Reis je met een minderjarig kind dan heb je toestemming nodig van de ouder(s) met gezag, raadpleeg hiervoor de site van de Rijksoverheid. Kinderen hebben hun eigen reisdocument nodig. Maak voor de zekerheid van alle documenten een kopie.

REIZEN NAAR ALBANIË

Albanië is een van die landen waar je zelfs in de zomer nog op de bonnefooi kunt rondreizen, zeker in het binnenland. Wil je toch meer houvast vooraf, dan kun je bij een groot aantal reisbureaus terecht voor georganiseerde groepsreizen of individuele reizen op maat.

Vliegtuig

Wizz Air biedt rechtstreeks vluchten naar Tirana vanaf Eindhoven en TUI fly vliegt direct vanaf Brussel. Diverse maatschappijen, waaronder Austrian, Lufthansa en Swiss, vliegen vanaf Amsterdam met een tussenstop.

Veerdiensten

Een leuk alternatief kan zijn om een stuk te vliegen en een stuk over water te gaan. Reguliere veerdiensten zijn die van Ancona, Triëst, Bari en Brindisi naar Durrës en vice versa, tussen Brindisi en Vlorë en tussen Korfoe en Sarandë. Kijk voor de mogelijkheden op directferries.nl.